

ALEKSANDAR LOCHMER MEĐU PRVIM PISCIMA UDŽBENIKA ZA ENGLISKI JEZIK

Poseban vid pionirske djelatnosti Aleksandra Lochmera predstavlja njegov plodan rad u svojstvu učitelja engleskoga jezika na bakarskoj nauci, realnoj gimnaziji u Zagrebu kao i u zvanju prvog lektora za engleski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu¹

Lochmerov život i nastavnički rad pada u razdoblje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kada su hrvatski krajevi bili sastavni dio Austro-Ugarske Monarhije. To je vrijeme kada osim hrvatskoga jezika, koji je bio ograničen u upotrebi na unutrašnje poslove, školstvo i pravosuđe, postoje službeni njemački, mađarski i talijanski jezik.² Razvojem komunikacija (željeznica, telefon i telegraf) i proširenjem trgovačkih i pomorskih veza s ostalim zemljama, posebno s Engleskom i Amerikom, jačaju potrebe za poznavanjem engleskoga jezika, osobito naših pomoraca i trgovaca. U to vrijeme dolazi do pojave »pravog prekomorskog iseljavanja« naših ljudi u Ameriku, što se javlja kao posljedica osiromašenja, ratova i drugih nedaća.³ Na kulturnom planu stižu vijesti o društvenom životu, običajima, osobito sportu kao i književnosti Engleza u bilješkama i člancima u ondašnjim časopisima i novinama i u prijevodima engleskih pisaca. To je vrijeme kad u školama postoje strani jezici kao nastavni predmeti i kad nastavnici primjenjuju prve pristupe metodologiji učenja stranih jezika. Tako je shvaćajući potrebe učenika za priručnicima za učenje engleskoga jezika, a isto tako želeći pomoći našim iseljenicima u Americi, Aleksandar Lochmer napisao slijedeće udžbenike:

1. Englesko-hrvatski razgovori za svakdanju porabu. Senj 1891.

2. Engleska čitanka sa zbirkom engleskih trgovačkih listova za mlade pomorce i za školu s obilnim hrvatskih tumačem. Senj 1899.

3. Laki način engleski bez učitelja u kratko vrijeme naučiti razumijevati i govoriti. Vježbe, razgovori i hrvatsko-engleski rječnik sa točnim izgovorom svake riječi. Savjeti za putnike u Ameriku. Zagreb 1903. Ovaj prvi udžbenik engleskoga jezika u Hrvatskoj izišao je u drugom izdanju u Zagrebu 1911., a zanimljivo je da je isto izdanje izišlo u Chicagu 1926. u nakladi knjižare John Žagar and Co. Iz ovoga podatka vidimo da je bilo interesa i potrebe za takvim priručnikom i među našim iseljenicima u Americi, pa ga je naš čovjek, nakladnik u Chicagu, tamo i izdao.

¹ Rudolf Filipović: Počeci anglistike u Hrvatskoj, Zbornik radova, 1/1951, str. 714 i 720. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

² Prema podacima iz Enciklopedije Jugoslavije, sv. 6. str. 335.

³ Enciklopedija Jugoslavije, sv. 4. str. 602.

Pokušat ćemo dati detaljan prikaz spomenutih djela da bismo mogli sagledati kakav je bio Lochmerov udio u njegovim nastojanjima da svojim priručnicima približi engleski jezik našim ljudima, da olakša mnogim generacijama učenika i samouka da ga nauče i da se uspiju njime sporazumijevati. Pođimo u ovom prikazu redom kojim su spomenuta djela objelodanjena.

»Englesko-hrvatski razgovori za svagdanju porabu« je priručnik koji u prvom dijelu ponajprije daje obradu specijaliziranog vokabulara sistematizirajući ga prema dvadeset raznovrsnih područja. To su: svemir, svijet, vrijeme, zemlja, voda, boje. Zatim je to grupa riječi koja se odnosi na obitelj, ljudsko tijelo, osjetila, duševna svojstva, zdravlje. Onda nailazimo na listu riječi koja se odnosi na kuću, hranu, piće, mušku i žensku odjeću, na grad i okolicu, pa na vokabular koji obuhvaća društveno uređenje. Autor zatim prelazi na pregled zanimanja i obrta, života na selu i završava pomorskim izrazima. Uz englesku riječ daje izgovor i hrvatski prijevod.

Drugi dio knjige nosi naslov »Zbirka najobičnijih izraza«. Sastoji se od izraza jedanaest cjelina, počevši od pozdrava i konvencionalnih fraza pri upoznavanju, pa kako ćemo nešto pitati, moliti, odbiti, potvrditi itd. Za svaki pojam autor daje mnogo načina izražavanja. Tako za istu poruku npr. odbijanje, Lochmer daje 18 različitih načina, a za zahvalu npr. daje 15 mogućih varijanti. Sve su fraze praćene i prijevodom na hrvatski. Vodeći se mislju kako osposobiti učenika da svlada što više praktičnog i korisnog jezika kojim će moći komunicirati, autor je treći dio knjige sastavio u obliku razgovora, najopširnijeg dijela, koji obuhvaća gotovo 200 stranica. To su podulji, iscrpni dijalozi u obliku pitanja i odgovora, a odnose se na sve bitne i životne situacije u kojima će se naš čovjek naći u Engleskoj, a posebno u Londonu. Osim uobičajenih tema zanimljiv je dio razgovora koji govori o pripremanju za put, o putovanju poštanskim kolima, željeznicom, parobrodom, konjskom željeznicom i omnibusom. Dobiva se dojam da je engleski jezik kojim se autor služio ponešto kićen i formalan, ali u isto vrijeme nam odražava duh vremena u početku 20. stoljeća. Knjiga završava s nekoliko uzoraka pismenih poziva na večeru, zahvala, isprika. Nalazimo i oko desetak uzoraka pisama prijateljima, mjenica, namira i poslovnih pisama. Autor i ovdje dosljedno prevodi prevođenje, ali bez naznake izgovora.

Ova je knjiga zacijelo poslužila našem putniku kao dodatni priručnik za daljnje napredovanje u jeziku. Gledani s povijesne perspektive Englesko-hrvatski razgovori ostaju i danas zanimljiv doprinos Lochmera-nastavnika u njegovu nastojanju za »popularizacijom«⁴ engleskoga jezika i tekovina naroda koji tim jezikom govori.

Drugi je značajan Lochmerov rad »Engleska čitanka«, izdana u Senju 1899. (vidi puni naslov str. 1). U uvodu koji autor lijepo naslovljuje »Pripomenak« Lochmer objašnjava što ga je navelo da sastavi čitanku iz pomorsko-trgovačkog života. Glavni mu je poticaj bio da mladim pomorcima i trgovcima pomogne da u »engleskom ruhu« dobiju »cjelovitu sliku pomorsko-trgovačkog svijeta«.⁵ Želja je autorova bila da pruži ne samo stručno znanje iz spomenutih područja nego da odabrani tekstovi posluže učenicima da svlađaju stručni vokabular i frazeologiju. Čitanka obiluje materijalom i broji ukup-

⁴ R. Filipović: Počeci Anglistike u Hrvatskoj, Zbornik radova I/1951, str. 721.

⁵ A. Lochmer: Engleska čitanka, Pripomenak, str. V, Senj, 1899.

no 337 stranica. Od toga na 240 stranica nailazimo na 35 tekstova za čitanje. Na 4 stranice susrećemo se s pregledom naziva za engleski i američki novac i mjere, a na daljnjih 90 stranica slijedi obilna trgovačka korespondencija. Autor se služio izvornim engleskim tekstovima citirajući imena njihovih autora. Evo nekoliko naslova da bismo naslutili kakvi su zanimljivi i ozbiljni sadržaji odabrani za štivo: *The Earth, The Atmosphere, The Sea, Navigation, Day's Work on Board Ship, Ship's Log* i drugi. Veliki je trud uložen u iscrpan tumač uz svaku stranicu teksta da bi se olakšalo mučno traženje nepoznatih riječi i teže konstrukcije. Osobito je vrijedno još jedno autorovo nastojanje da za pomorske i ostale stručne nazive nađe što bolju hrvatsku riječ kako bi izbjegao upotrebu ondašnjih talijanskih posuđenih izraza.

Treći je Lochmerov rad »Laki način engleski bez učitelja«... (vidi puni naslov na str. 1), udžbenik koji se sastoji od predgovora, izgovora s vježbama i 35 metodskih jedinica. Na kraju je knjige priložen hrvatsko-engleski rječnik, te nekoliko autorovih savjeta putnicima u daleke krajeve.

U predgovoru govori se o namjeni i cilju udžbenika, a taj je: razviti sposobnost sporazumijevanja na engleskom jeziku u situacijama iz svakodnevnog života. Spomenimo da moderna nastava engleskog jezika i danas zastupa taj isti cilj i da je Lochmer već od prvih početaka nastave engleskoga jezika u nas zauzimao vrlo suvremeno stajalište da se strani jezik mora staviti u funkciju i da treba razvijati vještinu razumijevanja putem vježbi, a razgovori će »vesti u porabu jezika«⁶, kako kaže autor. Metodološki je doduše slijedio gramatičko-prevodilački pristup stalno prevodeći englesku strukturu na naš jezik, a često je hrvatski prijevod znao što više prilagoditi engleskoj strukturi na štetu duha našega jezika da bi, po njegovu mišljenju, olakšao trud u svladavanju drugoga jezika.

Mi bismo danas pošli obratnim putem služeći se kontrastivnom analizom, tj. upozorujući na razlike i sličnosti u strukturi dvaju jezika bez prevođenja. Nakon predgovora pisac pod naslovom »Izgovor« daje opise engleskih glasova i upute za njihov izgovor, vježbe izgovora i ortografiju. Cjelokupni jezični materijal sastoji se od 35 lekcija, a svaka lekcija ima tri dijela. To su: gramatika, vježbe, i razgovori. Svaka jedinica nosi naslov prema različitim sadržajima koji su obrađeni u vježbama i razgovorima. Počnimo kao i autor gramatikom. Ispod glavnog naslova koji najavljuje temu vježbi i razgovora, nalazi se podnaslov koji nam najavljuje gramatičko gradivo. Tako npr. ispod naslova »Obitelj« nalazi se podnaslov »Artikuli«. Pisac je najprije dao nekoliko paradigmi, a onda temeljna pravila i kraće upute na hrvatskom jeziku o pojedinom problemu, jednostavnim jezikom uz najnužniju gramatičku terminologiju da će se »i neuk čovjek u njoj moći snaći i njome koristiti«.⁷ Autor obrađuje gramatiku služeći se uobičajenim redom i podvrgavajući mu vježbe i razgovore. Tako nakon člana i imenica obuhvaća pridjeve, brojeve, zamjenice, glagolska vremena, nepravilne glagole, pomoćne i modalne glagole, priloge, prijedloge i veznike. Drugi dio svake jedinice je tzv. vježba u kojoj se proširuje obrazloženi gramatički problem u nizu primjera koji se odnose na naslovnu temu. Vježbe pružaju i bogato leksičko gradivo. Uz engleske rečenice u prvom stupcu, slijedi izgovor cijele rečenice u drugom, a u trećem je stupcu prijevod svake rečenice na hrvatski. U trećem dijelu pojedine lek-

⁶ A. Lochmer: *Laki način, Predgovor*, Zagreb, 1911.

⁷ A. Lochmer, *idem*.

cije, razgovoru, proširuje se naslovna tema ili se uvodi neki drugi sadržaj u obliku pitanja i odgovora. Razgovor je kao i vježba prikazan uz izgovor i uz hrvatski prijevod. Teme vježbi i razgovora kreću se od obitelji, kuće, dana u godini, mijenjanja novca do spavanja, ustajanja, vrsta zanata, posjeta uraru, brijača i na pošti. Osim ovih svakodnevnih situacija autor je unio i sadržaje koji su namijenjeni našim iseljenicima u Ameriku, kao npr.: Prije odlaska na put. Po moru, Na parobrodu u New York. Iz New Yorka u Philadelphiu. Na koncu knjige slijedi hrvatsko-engleski rječnik koji obuhvaća 74 stranice ili 7670 riječi. Ovim je rječnikom, na žalost nedovršenim pionirskim radom, Lochmer zadužio hrvatsku anglistiku. Udžbenik završava s nekoliko savjeta na hrvatskom jeziku našim ljudima, putnicima u Ameriku, s mnogo podataka o životu Hrvata u Americi. Autor završava partiotskim pozivom iseljenicima da ostanu vjerni svojoj domovini i da se u nju sretno vrate. U ovim savjetima mogli smo osjetiti koliko je Lochmeru bilo na srcu da pomogne svojim sunarodnjacima u svijetu i kao nastavnik svojim priručnicima i kao patriot toplim riječima i neobično brižnim uputama kako da se probiju u novom i teškom životu koji je pred njima.

Vladoje Dukat u svojoj recenziji Lochmerove knjige Laki način, objavljenoj u Nastavnom Vjesniku, 1904. nije se mogao oduševiti Lochmerovom metodom razgovora. Evo što nam je Dukat rekao u svojoj recenziji: »Ja sam za svoga vijeka učio dosta jezika, no samo jedan sam kušao da naučim po metodi »slobodnijih razgovora«, pa i tu sam uskoro napustio svoju nakanu. Po mom mišljenju ne da se po ovoj metodi jezik valjano naučiti. Učenik doduše stječe neko površno znanje jezika, sabira veće obilje riječi, umije možda i neke rečenice kazivati naizust, no gramatička struktura rečenica i jezika uopće ostaje mu većim dijelom tamna«. I malo dalje Dukat nastavlja: »Po mom će se dakle sudu takovom knjigom koristovati onaj, koji je dobra pamćenja, jer će naučiti nekoliko tipičnijih fraza za različite prilike ljudskog prometanja, no ako mu bude do valjana znanja jezika prihvatit će se radije najprvo kakve obične gramatike.«

Vjerujemo da bi između ova dva načina gledanja na usvajanje stranog jezika današnji nastavnici odabrali Lochmerovo stajalište podupirući njegove stavove o potrebi izravne primjene i upotrebe aktivnog znanja jezika u razgovorima, pa makar koji puta i memorirajući pojedine odlomke. Prema tome možemo slobodno reći da je Lochmer svojim gledanjem na pristup učenju engleskoga jezika bio iznimno suvremen za ondašnje vrijeme i da je uvidio u čemu je bit aktivne metode učenja jezika. I to je još jedna Lochmerova odlika.

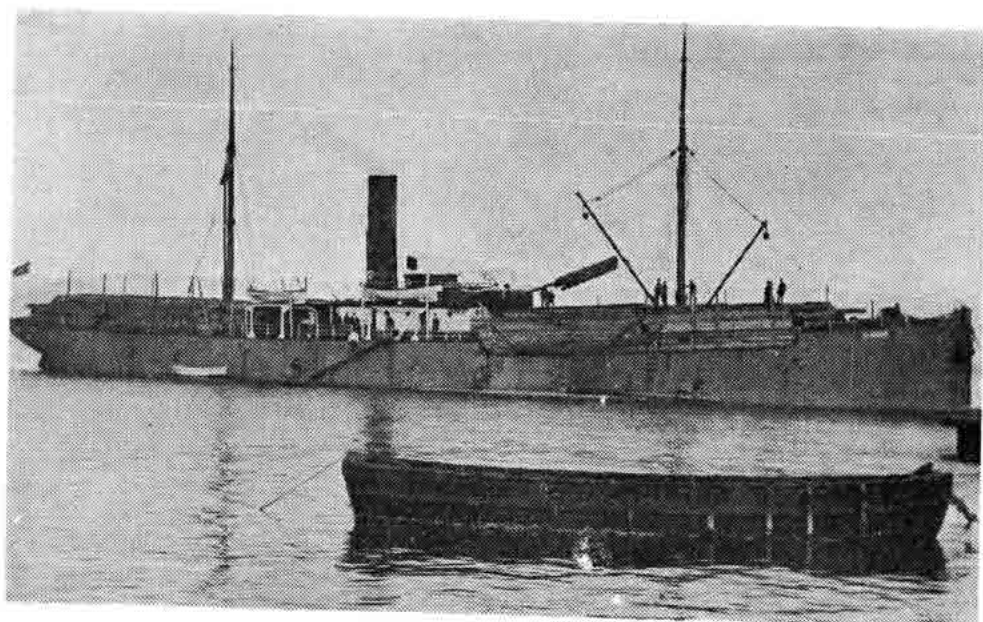
Na kraju ovoga izlaganja željeli bismo istaknuti značenje rada A. Lochmera kao prvog pisca udžbenika za engleski jezik za početke hrvatske anglistike. Lochmer je u svojoj nastavničkoj praksi i svojim priručnicima omogućio mnogim naraštajima mladih pomoraca iseljenika, trgovaca i drugih da na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, a i kasnije, upoznaju i svladaju engleski jezik. Staviše, da se znanjem jezika upoznaju sa zemljama i narodima u kojima se taj jezik govori, jer je autor obilnim materijalom i mnogim uputama osvijetlio ondašnje prilike u Engleskoj i Americi. Svojim udžbenicima Lochmer je označio početak naše pedagoško-metodske literature iz područja učenja stranih jezika, pa prema tome Lochmerov trud oko sastavljanja priručnika za učenje engleskoga jezika predstavlja pionirski rad ovog našeg nadasve marljivog i zaslužnog anglista. An je također utro put daljnjim nastojanjima

na pisanju udžbenika za engleski jezik u nas. Ističemo da je Lochmerova koncepcija o pristupu učenju engleskoga jezika i danas suvremena zato što je zastupao načelo da je u procesu učenja jezika potrebno razviti vještine razumijevanja i sporazumijevanja. Zbog toga je u svojim priručnicima više primjenjivao metodu razgovora, a manje se oslanjao na usvajanje gramatike. U razmatranju Lochmerovih udžbenika nismo izgubili iz vida da su neki njegovi stavovi o učenju jezika kao npr. stalna prisutnost hrvatskog prijevoda nužno odraz gramatičko-prevodilačkog pristupa koji je prevladavao u početku 20. stoljeća.

Osvrćući se danas u povodu ovoga jubileja na Lochmerov plodonosan nastavnički rad i njegove prve priručnike za učenje engleskog jezika, ostajemo iznenađeni i ponosni zbog činjenice da je na početku 20. stoljeća djelovao u Hrvatskoj takav vrstan poznavalac engleskoga jezika, pisac udžbenika i pedagog, čija djela predstavljaju početke i temelj nastavi engleskoga jezika, pa su prema tome značajan doprinos hrvatskoj anglistici.

POPIS LITERATURE

- Aleksander Lochmer: Englesko-hrvatski razgovori za svakdanju porabu. Senj, 1891.
- Aleksander Lochmer: Engleska čitanka sa zbirkom engleskih trgovačkih listova za mlade pomorce i za školu s obilnim hrvatskim tumačem. Senj, 1899.
- Aleksander Lochmer: Laki način engleski bez učitelja u kratko vrijeme naučiti razumijevati i govoriti. Vježbe, razgovori i hrvatsko-engleski rječnik sa točnim izgovorom svake riječi.. Savjeti za putnike u Ameriku. Zagreb, 1903.
- Aleksander Lochmer: Laki način engleski bez učitelja... Drugo izdanje, Zagreb, 1911. i Chicago, 1926.
- Aleksander Lochmer: Uspješni učitelj. Nastavni Vjesnik, knj. XIV Zagreb, 1905—6.
- Vladoje Dukat: Engleska čitanka... Recenzija Lochmerova udžbenika. Nastavni Vjesnik, VIII/1900.
- Vladoje Dukat: Laki način engleski bez učitelja... Prikaz Lochmerova udžbenika. Nastavni Vjesnik, knj. XII, 1904.
- Rudolf Filipović: Počeci anglistike u Hrvatskoj. Zbornik radova, I/1951. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Enciklopedija Jugoslavije, sv. 4. i 6. str. 602. i 335.

Sl. 87 — Parobrod »Vladimir«, ukrcaj greda — »brondunala«, Senj 1925.

Sl. 88 — Plaža »Điga«, park »Art« i staro vojno kupalište, Senj 23. IX 1909.